
 aula Joaquim Molas

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

De com fer pública l'experiència íntima de la lectura

Oriol Izquierdo

5 de maig de 2017

Biblioteca Museu Víctor Balaguer

Vilanova i la Geltrú

Després de rebre la proposta de Montserrat Comas —que agraeixo de debò— de participar en aquesta Aula, m’he preguntat per què m’heu convidat i, per tant, per què sóc aquí: deu ser perquè en el passat havia fet crítica i havia estat editor. I és des de l’experiència del crític i de l’editor, des del record d’aquestes dues experiències, que faré la meva intervenció. Ho remarco perquè, davant d’un auditori tan selecte, he de deixar clar que no faré una intervenció de caire acadèmic sinó que intentaré reflexionar sobre l’experiència personal, que és el que em veig amb cor de fer ara i aquí.

Durant uns quants anys vaig fer de crític i vaig ser professionalment editor. I com va ser que vaig anar a parar en aquesta doble dedicació, aquesta dedicació dual que, a més, va ser en bona part simultània? L’octubre del 1985 va aparèixer el primer article de Joan Orja a *La Vanguardia*. Joan Orja estava integrat per tres estudiants de la UAB: en Josep Anton Fernández i en Jaume Subirana, estudiants de Filologia catalana, i jo mateix, que estudiava Filosofia. Com és que *La Vanguardia* va demanar a tres estudiants que s’ocupessin de la crítica literària d’obres publicades en català? La cosa va anar d’aquesta manera: hi havia un crític que es deia Àlex Susanna que aleshores es va posar a fer d’editor, i com que es va posar a fer d’editor va haver de renunciar a fer crítica. Robert Saladrigas, que era el responsable de les pàgines literàries del diari, necessitava un substitut. Nosaltres érem uns joves que començàvem a remenar la cua en el món de les lletres catalanes. En Jaume Subirana estava vinculat d’una manera lateral al projecte naixent de l’editorial Columna, que és el que havia apartat Susanna de la crítica, i quan Saladrigas li va demanar que l’ajudés a trobar el relleu va pensar que potser un de nosaltres s’hi interessaria. Vam tenir una trobada molt estimulant amb Saladrigas en la qual li vam proposar que acceptés que nosaltres, tots tres, publicuéssim

articles sota un nom comú, Joan Orja. I vam començar a publicar articles escrits a sis mans: no publicàvem l'article que havia escrit un o l'altre o l'altre, sinó que el que feïem era un exercici de discussió a partir de l'experiència compartida de la lectura. Així vam anar publicant, primer a *La Vanguardia* i després en d'altres publicacions, durant quatre o cinc anys. Com vaig anar a parar a la crítica literària, com hi vam anar a parar? Gràcies al vot de confiança de Robert Saladrigas. I en què s'emparava aquest vot de confiança? Potser en la seva necessitat, en la seva urgència, potser en el fet que va veure en nosaltres uns lectors amb ganes de llegir i de compartir la nostra lectura.

Una mica això mateix és el que em va portar a ser editor. Un any abans, l'octubre del 1984, vaig començar a treballar a Edicions Proa. I hi vaig començar a treballar gràcies a una sèrie de casualitats o de coincidències. En aquest cas el vot de confiança va ser de Xavier Bru de Sala, que el Grup Enciclopèdia Catalana havia contractat perquè portés el segell aleshores acabat d'adquirir pel grup, el segell històric de Proa. En Bru necessitava una persona que s'ocupés del que en diem la redacció, és a dir la coordinació de tot el procés de reproducció, el procés pròpiament d'edició del llibre, que vol dir des d'encarregar les traduccions i les correccions fins a redactar les solapes i les contracobertes. Va pensar en mi, i hi va pensar perquè uns anys abans amb en Jaume Subirana li havíem fet una entrevista que va guanyar un dels premis Recvll i arran d'això vam mantenir una relació que en aquell moment el va dur a dipositar la confiança en mi. Tres anys després en Bru va renunciar al càrrec i l'empresa va creure que jo el podria rellevar i, per tant, a partir del 1987 vaig assumir el paper d'editor, de director literari d'Edicions Proa.

Per què explico aquestes dues anècdotes? No, naturalment, per donar-me cap mena d'importància, sinó simplement per fer notar quina era la preparació que teníem nosaltres en accedir al circuit professional del món de les lletres: la nostra preparació era escassa. Què érem? Uns estudiants. I què podíem fer valdre? La nostra passió lectora.

Quina és la formació que hem d'esperar que tingui un crític? Com més, millor. Però, en realitat, si no hi ha passió lectora, la formació no li servirà de gaire. Pot un crític amb poca formació, amb poc bagatge, ser un bon crític? La meva resposta, temerària, és que sí. Per què no? Perquè la formació i el bagatge els adquirirà llegint. El crític es construeix llegint. El crític es forma criticant, de la mateixa manera que l'editor es forma editant. No dic això contra els postgraus i màsters que han proliferat de formació d'editors: com més n'hi hagi, millor; com més exigents siguin, millor; com més bé formin els qui s'hi matriculen, millor. Però un editor

només es pot fer editant. Un crític només es pot fer llegint i compartint la seva experiència de lectura, és a dir escrivint crítica. Cal, doncs, molta passió lectora perquè un pobre individu pugui arribar a considerar-se ell mateix un crític literari.

Quins són els millors moments que recordo d'aquesta experiència com a crític, especialment com a Joan Orja? Se m'imposa el record d'un dels articles que vam escriure, que no és ni de bon tros el més important, si és que es pot mesurar la importància dels articles, i que es deia: “¡Quánto aburrimiento!”, escrit amb *q*, perquè el títol proposava un petit joc, fàcil si voleu, amb el títol del llibre que comentàvem, un llibre de contes que es deia —es diu, perquè bé deu continuar existint, ni que sigui en forma de pasta de paper— *Els àngels quàntics* i que signava l'escriptor, que als anys 80 va aconseguir molta anomenada, Lluís Racionero. Aquell article començava dient, en castellà, perquè llavors *La Vanguardia* s'escrivia en castellà, bé, com ara, però llavors només es publicava en castellà —i, per tant, exercíem en castellà la crítica sobre llibres publicats sempre en català, ja fossin escrits originalment en la nostra llengua o traduïts des de qualsevol altra, llevat del castellà, perquè per sort en aquell moment no es traduïen llibres del castellà al català, però aquest és tot un altre aspecte, que potser també valdria la pena abordar—, aquell comentari del llibre de Racionero, dic, començava: “Supongo que al acercarse a un comentario literario el lector espera a menudo del crítico que diga con sinceridad y sin remilgos cuál ha sido su experiencia de lectura: simple y llanamente, si el libro le ha gustado, atraído o interesado y por qué. No le voy a defraudar: *Els àngels quàntics* me ha aburrido solemnemente y no me ha motivado en lo más mínimo. O mejor sí: me ha permitido jugar a lanzar hipótesis sobre qué elementos (o qué modo de utilizarlos) hacen de un material a priori literario cualquier cosa menos literatura apreciable”. Vam parlar d'aquell llibre de Racionero sense pietat, i potser per això és l'article que m'ha vingut a la memòria. Perquè ens ho vam passar molt bé.

Dient això estic provocant probablement un cert malentès: és el paper del crític acarnissar-se amb aquells llibres que no el complauen? De vegades ho pot semblar. Les crítiques més difoses acostumen a ser aquelles que més malament parlen dels llibres que comenten. I els crítics se senten afalagats, com qualsevol altre mortal, quan es parla d'allò que fan. Saps que si fas una mala crítica se'n parlarà, i la temptació és forta, no ho amagarem. Però fixeu-vos en com vam introduir el comentari, que era cruel perquè el llibre —ho continuo pensant— s'ho mereixia: vam convertir aquella ressenya, que era un encàrrec, en un exercici de reflexió sobre la mateixa activitat crítica. Em sembla que és això el que podia ser interessant, i va ser-

ho per a nosaltres i potser per als lectors. D'això en trec una altra conclusió: tota lectura es pot aprofitar, i poder-la aprofitar és el que la fa valuosa. Tota lectura pot ser valuosa, fins i tot malgrat el llibre que llegeix. Això és el que em sembla que podem esperar de la crítica, que el text crític sigui en ell mateix valuós, interessant, estimulants a reflexionar, i millor si a més a més ens convida a llegir. Però només que ens convidi a reflexionar la crítica ja ha aconseguit el seu objectiu. Quan un crític deixa malament un llibre no tenim per què pensar que el crític tingui raó. Hem de reivindicar el dret del crític a l'error, però d'això en parlarem més endavant.

He dit que aquest és un dels millors moments que recordo de l'experiència com a crític, però si us he de ser sincer encara era millor, bé que potser menys excitant, descobrir un gran llibre i compartir aquella descoberta amb el possible lector de la crítica. Recordo per exemple que aquells anys vam tenir el privilegi de llegir, i ser entre els primers lectors, de vegades encara en proves, de novel·les com *Pedra de tartera*, de Maria Barbal, *Les primaveres i les tardors*, de Baltasar Porcel, o *Camí de sirga*, de Jesús Moncada, per citar-ne només alguns. Vam escriure crítiques, ressenyes o comentaris a *La Vanguardia* descaradament elogiosos de cadascun d'aquests llibres, però també vam descobrir Vilallonga, o Raymond Radiguet, o Boris Vian, per citar-ne d'altres. I dic que els vam descobrir perquè va ser a propòsit de la crítica que se'ns encarregava que, en algun d'aquests casos, els vam llegir per primera vegada. Llegir, llegir críticament, també és descobrir el llibre, i compartir aquesta descoberta amb el lector. No només descobrir al lector el llibre que llegim, sinó també, i enara millor, descobrir amb el lector el llibre que llegim. Per què ho dic? Perquè no podem pretendre, no podem simular, que ja ho hem llegit tot i que ho sabem tot per endavant. Ho he dit abans: el crític es construeix criticant, llegint. I de vegades sembla que el que s'hagi d'esperar del crític literari és que ell sigui *au dessus de la mêlée*, que estigui per damunt de tot perquè ell ja ho sap tot. No, tinguem una mirada molt més humil sobre l'activitat del crític: el crític és un lector com qualsevol altre. Però intenta professionalitzar la seva activitat lectora. Matisem-ho: intenta llegir professionalment, tot i que difícilment en serà un professional en el sentit de poder-ne viure. És impossible poder-ne viure.

Aquesta necessitat de no pretendre conèixer-ho tot, i per tant no simular allò que no coneixes, ens porta a parlar de la responsabilitat moral del crític, que em sembla que és una qüestió clau. Quan el crític parla d'un llibre, des d'on ho fa? Recordo unes paraules de Joan Triadú, que relaciono amb aquesta discussió: deia que ell només parlava dels llibres que li havien

agradat, dels llibres dels quals valia la pena parlar. És a dir que d'un llibre com el de Lluís Racionero, per exemple, el que s'havia de fer és no dir-ne res. Per què ho deia? Primer, perquè el temps és escàs i l'espai és car, i per tant no podem parlar de tot i ocupar l'espai parlant de qualsevol cosa. Però ho deia sobretot per una altra qüestió: en el context de la literatura catalana i de la societat catalana de la postguerra i de la transició, potser el que havia de fer el crític és donar raons per llegir més que no donar raons per no llegir. Parlem dels llibres dels quals val la pena parlar per descobrir-los als possibles lectors que tindran aquests llibres, i no parlem malament —és a dir, en desaconsellem la lectura— dels llibres que considerem que no val la pena llegir, perquè ocupem un espai i un temps als lectors que podríem invertir estimulants la lectura dels llibres que sí que val la pena llegir. La posició moral d'en Triadú em sembla molt interessant i, amb el temps, l'he arribada a apreciar i a defensar. Però no puc deixar de recordar molt positivament la crítica del llibre de Racionero... Accepto que no sóc del tot coherent.

També recordo d'una manera molt positiva una crítica negativa que vaig escriure, a títol personal —no com a Joan Orja—, i que em va portar molts problemes. És la crítica de la novel·la de Jesús Moncada *La galeria de les estàtues*. A mi *Camí de sirga* m'havia entusiasmat i vaig anar seguint el que feia Moncada i m'agradava. Però vaig llegir *La galeria de les estàtues* i em va caure de les mans. I vaig intentar explicar per què en una crítica que no era gens concessiva però que em sembla que era molt respectuosa. No me'n penedeixo. Però de vegades necessito explicar-ho. He respectat molt, i continuo respectant, la feina que ha fet Jesús Moncada i tota la seva trajectòria. Però em sembla que el crític ha de tenir dret a parlar dels llibres des de la seva experiència de la lectura. El que ha de fer és posar les paraules que ajuden a entendre aquella experiència, i si ha estat negativa mirar de preguntar-se per què ha estat negativa. Hi insisteixo: el crític té dret a equivocar-se. De vegades pots haver no sintonitzat amb un llibre i la mancança pot ser teva, però explicar per què creus que no hi has sintonitzat és el que pot ajudar el lector a entendre aquella experiència de lectura i, així, reflexionar sobre la seva pròpia experiència de lectura. I una mala crítica en aquest sentit, no destructiva sinó raonada, no té per què desaconsellar al lector de la crítica llegir el llibre. Quan dius aquesta obra em sembla fallida per això o per això altre, el lector pot descobrir en el que dius que a ell el llibre li agradarà. Per què no? La regla de tres no és tan directa —si parlo malament del llibre ningú no el llegirà—, tot i que la reacció dels editors de vegades pugui portar-ho a pensar.

Quan apuntava la posició de Joan Triadú m'han vingut al cap aquelles paraules de Joan Fuster que pot ser bo de posar al costat d'aquesta apologia de la crítica positiva perquè no es malentengui. No es tracta de parlar bé de qualsevol llibre; es tracta de ser un lector exigent i parlar només dels llibres dels quals creus que val la pena parlar. Deia Fuster: “Puix és català, vejam què diu”. Per evitar la temptació, en una situació de cultura resistencial, de no ser mai autocrítics i, així, no desanimar-nos. No en parlem bé només perquè és dels nostres, perquè està escrit en la nostra llengua i, pobrets de nosaltres, com que som tan desgraciats i estem tan perseguits, si no parlem bé nosaltres de nosaltres mateixos encara esarem pitjor. No: siguem crítics, siguem exigents, i diguem des de l'exigència tot allò que hàgim de dir. I si hi ha alguna cosa que ens sembla que és millor no dir-la per no desanimar la tropa, callem-la. Però no parlem bé del que considerem que no mereix que en parlem bé. Això és el que em sembla que hem d'exigir al crític; això és el que em sembla que aconsellava Joan Triadú.

Darrere del que he anat dient fins ara hi batega una pregunta que potser és hora de formular explícitament i mirar de contestar-la. Al servei de qui treballa el crític? Treballa al servei de la resistència? Treballa al servei del mitjà que el paga? I què li paga el mitjà? Treballa al servei dels editors? Treballa al servei dels autors? Parlem-ne equemàticament.

Comencem pel mitjà. Els crítics, que jo sàpiga, no treballen mai amb contracte. Generalment estableixes una mena de relació de confiança amb la persona que treballa en el mitjà i que és responsable del suplement i, en el millor dels casos, aconsegueixes un acord de regularitat: publicaré una crítica al mes, o cada setmana, o cada quinze dies, o cada trimestre, o cada quan hi hagi una novetat que ens sembli que s'ho val. Pot haver-hi una mena de contracte, simplement un paper en què el mitjà diu que t'encarregarà el que vulgui quan vulgui i tu diràs que sí, i aquí s'ha acabat el contracte. Potser això ha canviat, però dubto que hagi canviat gaire. Ara, aquest acord amb el mitjà quin marge d'independència dóna al crític? Perquè el mitjà, ho és d'independent? Els mitjans tenen interessos. I el crític ha de fer valdre la seva independència malgrat els interessos dels mitjans. Això no sempre és fàcil. Podríem recordar noms concrets de crítics que han signat comentaris de llibres concrets en mitjans que tenien l'autor d'aquell llibre entre els membres de l'staff directiu, i casualment aquests articles sempre han estat elogiosos, fins i tot quan objectivament hi havia prou elements per dubtar de les qualitats d'aquell llibre. Estic pensant en noms concrets, però no els diré per no fer mal a ningú.

En posaré un contraexemple: una de les coses que a mi més em va impressionar de Robert Saladrigas, la persona responsable del suplement de llibres de *La Vanguardia* amb qui vam establir relació com a Joan Orja, és que ell tenia un principi bàsic que no va trencar mai. Saladrigas és també escriptor, i ha estat un dels escriptors importants del darrer terç del segle XX al nostre país, amb una obra molt meritòria. Doncs d'ençà que ell va assumir la responsabilitat del suplement de *La Vanguardia* fins que va deixar-la, *La Vanguardia* no va publicar mai ni un sol comentari sobre llibres que signés ell. I això és perquè ell no volia publicar articles sobre els seus llibres. I podem deduir que no ho volia per dos motius: primer, perquè no volia que semblés que es beneficiava ell mateix; segon, perquè no volia que ningú en parlés sabent que seria l'autor de l'obra comentada qui publicaria el comentari, de manera que la lectura estaria contaminada per un creuament d'interessos. Aquesta actitud de Robert Saladrigas diria que és l'excepció. Això, en un món, el món de les lletres, en què la promiscuïtat és tan intensa, té molt de mèrit. Qui fa de crític generalment també és autor i a més si no és responsable d'un mitjà ho és d'un cicle de conferències o és jurat d'un premi literari i la seva dona és editora... Això és un ball de bastons: aquí tots fem tots els papers simultàniament i alhora. Però rarament ho evidenciem. Rarament fem notar que en som conscients i que, malgrat la promiscuïtat, intentem mantenir un criteri ètic que justifiqui la nostra actuació.

Quan vaig publicar l'article sobre *La galeria de les estàtues* jo era director literari de Proa i en Carles-Jordi Guardiola em va tenir una hora al telèfon clavant-me una bronca que no us podeu imaginar perquè havia gosat escriure aquell article i perquè l'havia escrit, evidentment, des de la competència. Jo vaig intentar explicar-li que no, que havia escrit l'article tan honestament com havia sabut sobre un autor que m'agradava molt però sobre un llibre que m'havia decebut, admetent que potser el problema era meu. Després vaig reduir l'activitat crítica gairebé fins a fer-la desaparèixer fins que vaig deixar de tenir responsabilitats editorials.

Aleshores, el crític escriu al servei dels editors? La trucada d'en Guardiola ho pot fer pensar: m'has dedicat una mala crítica i no saps el mal que m'has fet. Bé, potser el mal te l'has fet tu mateix si has publicat un llibre que no s'ho valia, suposant que el llibre no s'ho valgués. Aquesta reacció, de vegades desproporcionada de l'editor —i cito el cas d'en Guardiola perquè després n'hem parlat amb tota la cordialitat— ens indica una altra qüestió que potser és rellevant: que prim que és tot plegat! La sort d'un llibre pot venir d'una mala crítica? Si això fos així, voldria dir que el nostre sistema literari és tan precari com de vegades ens

ensem que és, si no més. Perquè una mala crítica el que hauria de fer és provocar debat, sobretot si es tracta de l'obra d'un autor amb una sòlida trajectòria.

Potser el crític escriu al servei de l'autor i el que ha de fer és dir a l'autor t'has equivocat aquí, t'has equivocat allà i això altre que bé que ho has fet? De vegades el crític ho fa: és una manera d'aconsellar a l'autor de cara al futur, amb una actitud que pot ser una mica paternalista per part del crític. Recordo un autor important, ara mateix molt important, que, arran de la publicació d'una novel·la la primera crítica a la qual no va ser una gran crítica sinó que li posava algunes objeccions d'un cert gruix, quan li vaig trucar, jo llavors era el seu editor, per comentar-li que havia sortit la crítica, em va dir: jo no llegeixo les crítiques dels meus llibres quan es publiquen. L'havia llegida, però aquesta va ser la reacció: no llegeixo les crítiques perquè necessito protegir-me. Aquesta reacció, que humanament i psicològicament entenc, potser no és una mala reacció. Quan l'autor acaba d'escriure un llibre, quan l'acaba de publicar, és tan a la vora d'allò que ha fet que segurament no pot escoltar el que li diu el crític. Prefereixo no llegir-me ara les crítiques, ja les llegiré d'aquí a mig any, d'aquí a un any: les agafaré totes i les llegiré i, aleshores, encara que no tinguin raó, podré extreure'n allò que m'ajudarà a entendre què hauria fet millor l'obra que he escrit. A extreure'n, si voleu dir-ho així, alguns aprenentatges, algunes ensenyances, per intentar escriure millor, plantejar millor, la pròxima obra.

Em sembla que s'entén que dic que el crític no treballa al servei del mitjà, tot i que evidentment treballa per a un mitjà. Hi he fet una referència abans molt de passada i potser val la pena que la remarqui i la faci explícita: l'activitat del crític, si més no la del crític que anomenem militant, el crític que publica sobre les novetats en els diaris, les ràdios o les televisions —si mai les televisions fan programes dedicats al llibre i la lectura—, aquesta activitat és una activitat mal pagada, poc pagada, quan és pagada. No és per tant mai una activitat, en el sentit estricte, professional. Alhora, potser, aquesta precarietat laboral és una garantia de llibertat: com que no depenc dels diners que cobraré per la crítica, dic el que em sembla i aleshores aquesta precarietat en comptes d'empresonar-me resulta que m'allibera. Magradaria pensar-ho, tot i que a l'hora de la veritat resulta que els mitjans on publicar tampoc no són tants i per tant no només no et paguen sinó que a més sempre et poden dir que no hi tornaràs a publicar. I això sí que és car. Per tant, no sé fins a quin punt el crític a la pràctica és lliure. El que cal és que se senti lliure i que aconseguixi conquerir la llibertat per expressar lliurement el seu judici. En resum, la crítica literària és una activitat subsidiària, és

una activitat de segon ordre, és una activitat amb la qual difícilment ningú es pot guanyar la vida. És subsidiària per part de la majoria de crítics militants, que es dediquen a altres coses, i que en fan perquè els agrada, perquè tenen passió lectora, perquè tenen vocació literària, perquè aquells 30 o 40 o 60 euros per ressenya els ajuden a anar tirant endavant. No passa pas una cosa diferent en el cas dels qui es dediquen a la crítica des de l'àmbit acadèmic: cobren per les classes, no pas per la crítica. La crítica és sempre una activitat afegida. I potser això no és dolent, simplement és un fet.

El crític, doncs, no treballa al servei del mitjà ni al de l'editor ni al de l'autor, tot i que amb els seus articles els fa un servei. No treballa per a ells sinó que treballa, tal com jo ho veig, al servei del lector. Perquè, què fa el crític? Crec que el crític el que intenta és donar dimensió col·lectiva a la seva experiència personal de la lectura. Mira de compartir, mira d'explicar, de racionalitzar, de fer comprensible allò que li ha passat quan llegia el llibre que comenta. Simplement això, que no és tan simple. Perquè per fer això bé el que cal és construir un sistema de pensament: darrere d'aquesta racionalització i aquest afany de fer comprensible l'experiència el que acaba teixint el crític al seu voltant és, si voleu, una teoria de la lectura.

I aquesta teoria en què ha de recolzar, a parer meu? En l'autonomia de la crítica. La crítica literària té interès, ens interessa, ens interessa llegir-la, ens interessa llegir la crítica militant fins i tot temps després que aquell llibre s'hagi publicat, ens interessa recuperar-la, quan la crítica aconsegueix ser autònoma del fet de la publicació del llibre. Més enllà de l'ús instrumental com a avís, com a anunci, com a esquer per a la lectura del llibre que acaba de ser publicat, la crítica té interès quan la podem llegir anys després. Ens interessa que el crític ens aconselli només si hem de llegir o no aquell llibre?, que aquesta seria la justificació immediata del que es publica en els suplementes literaris. O els articles que ens interessin finalment són els que parlen de com ha llegit el crític, de com ha dialogat amb l'obra, de què li fa dir el text i què fa dir ell al text? Això ho pot fer el qui comenta una novetat estricta, tant com ho pot fer el crític acadèmic, per subjectar-nos a una definició tradicional. Parli del que parli el crític, d'un clàssic en el context acadèmic o d'un llibre que acaba de ser publicat, ens interessa el que diu quan ens ajuda a entendre la seva experiència de la lectura i ens permet compartir-la d'alguna manera, quan ens ajuda a llegir millor.

Acabaré amb tres o quatre apunts sobre qüestions que em sembla que són la pedra de toc del problema de la crítica avui, o potser són permanents. El primer és el drama dels espais, els espais per publicar la crítica. N'hi ha gaires? N'hi ha més o n'hi ha menys que abans?

D'espais per publicar crítica n'hi ha molts, n'hi havia molts, hem acabat inventant-nos-en quan ha fet falta, quan ens ha fet falta. Però això no treu que aquests espais tinguin una visibilitat molt reduïda i, per tant, una capacitat d'incidència, d'influència, de crear estats d'opinió, de generar aquest debat sobre la lectura i els llibres concrets, una capacitat molt minvada. No en faré ara la llista, però em permetré fer un parell de constatacions que justificaran que afirmi que no n'hi ha gaires i que són molt precaris, potser tant com ho eren fa vint anys o fa trenta anys, quan jo vaig començar a fer crítica, o fa cinquanta anys. Primer: durant molt i molt de temps l'espai regular per publicar i per llegir crítica eren els suplementes literaris dels diaris. Ho dic en passat: alguns d'aquests espais continuen existint, però em sembla que s'han aprimat molt. Per imperatius del disseny i del canvi en les maneres de llegir, els articles cada dia ocupen menys caràcters. Sovint els mitjans el que fan és estimular —deixeu-me utilitzar aquest terme— el ressenyisme, més que no la reflexió crítica. Què vol dir el ressenyisme? Digues en poques paraules si aquest llibre m'interessarà llegir-lo o no, i digue-ho a qui li interessarà llegir-lo. El paradigma d'aquest encapsulament de la reflexió crítica el trobem en *El Periódico*. Un altre cas, sigui dit amb tot el respecte i amb tota l'estimació: jo tinc la percepció que als anys 70 hi havia una revista que era molt important al nostre país; n'hi havia més, però n'hi havia una que era molt important, la revista *Serra d'Or*, i els premis de la crítica que convocava. Aquesta revista continua existint, s'ha actualitzat, s'ha posat al dia; però l'espai que ocupa en el sistema literari, en el sistema cultural, en el sistema públic català, és un espai comparable al que ocupava als anys 60 o 70? Tot i tenint en compte que aleshores l'espai era molt més problemàtic, perquè hi havia la persecució que hi havia, em sembla que no m'equivoco si dic que el lloc que ocupa avui la revista *Serra d'Or* —i qualsevol altra revista, *L'Avenç* per exemple— és un espai molt menys determinant, molt més a l'ombra. Tercer element: al costat d'aquesta precarització de la premsa escrita, s'ha anat obrint una enorme quantitat de finestres en el nou espai digital, algunes en forma de publicacions, que no deixen de ser la traducció en aquest nou espai de les publicacions tradicionals en paper —*Paper de Vidre*, per exemple—, però també molts espais que en podríem dir informals: en quants blocs no trobem regularment comentaris crítics que podríem considerar homologables? No som capaços ni tan sols de fer-ne el recompte. I aquest segurament és el problema que tenim avui: amb l'evolució de la societat, del sistema mediàtic, dels espais en què ens belluguem i l'eixamplament d'aquest espai virtual, hem guanyat molts espais però tots els espais han perdut pes relatiu. És a dir, avui hi ha moltes menys veus amb capacitat d'influir. Això potser no és dolent, sinó simplement un signe dels temps, no ho sé, però comporta un debilitament

de la crítica avui. Més enllà de la mala relació que els mitjans tradicionals —la ràdio, la televisió, els mitjans fins fa quatre dies i en part encara avui més potents— tenen amb la lectura, que consideren que és una pràctica obsoleta, és a dir incompatible amb el seu llenguatge. Podríem parlar dels planys que dels anys 80 ençà hi ha hagut pel mal tractament, que deriva en maltractament, dels llibres a la televisió. I això no es resol ni amb un magazine que parli de novetats literàries, ni amb un programa d'entrevistes que emuli el famós de Pívor, ni escampant portades de llibres per les diverses sèries i programes que poblen la programació. Tot això està molt bé, i cal, però probablement serà sempre poc si el que no hi ha d'entrada, d'arrel, és un canvi en la relació amb la lectura, en la percepció del que és la lectura. I per als mitjans de comunicació, que no són altra cosa que una traducció de la societat, la lectura és una pràctica obsoleta.

Potser també hauríem de parlar un moment dels premis literaris. Perquè els jurats dels premis estan constituïts, si més no teòricament, per lectors especialitzats, i la majoria dels qui s'han guanyat aquest títol ho han fet exercint la crítica. Des del punt de vista de l'educació del lector, de la posada en valor de l'experiència de la lectura, al nostre país tenim un sistema de premis desastrós. És desastrós el sistema de premis a obra inèdita, perquè com més va més —i sempre trobarem excepcions, i excepcions molt meritòries, i per tant el que diré també és injust— és un instrument al servei de la promoció comercial dels editors que tutel·len aquells premis —i tot el dret que hi tenen—. Que un llibre hagi guanyat un determinat premi cada dia ens diu menys coses del valor d'aquell llibre: que un llibre sigui premi Ramon Llull, o premi Sant Joan, o premi Carlemany si és que encara el convoquen, o premi Sant Jordi, cada dia ens diu menys coses sobre el que podem esperar d'aquell llibre. I això no és el que passava fa trenta o quaranta anys: que un llibre guanyés el premi Prudenci Bertrana ens permetia esperar unes determinades coses d'aquell llibre. Això avui ha desaparegut. Però això no afecta només els premis a obra inèdita, sinó també els premis a obra publicada. Ha resultat impossible fins ara i ens resulta impossible i, gosaria vaticinar, resultarà impossible fins i tot amb la nova iniciativa d'Òmnium Cultural reproduir, emular, copiar, tal com necessitaríem, el model del premi Goncourt i el Booker Prize. Són premis que aconseguixen generar al voltant dels diversos llibres publicats la temporada anterior un veritable debat públic al voltant del valor d'aquells llibres i el sentit, la necessitat, l'interès de llegir-los. Anem al fet anecdòtic: quin és el gran valor del Goncourt, el premi que dóna? Cinc francs francesos, que ni tan sols donen en euros? No, el gran valor que té el premi Goncourt és que el sol fet de nominar una obra la converteix en un èxit de vendes. Nosaltres, el que no tenim, el que ens

diferència de França o del món anglosaxó en relació amb premis com aquests, és una societat lectora, un coixí suficient de lectors literaris que puguin utilitzar aquell premi, dialogar amb aquells premis. El premi d'Òmnium Cultural no resoldrà això, sinó que segurament accentuarà els vicis del nostre sistema literari.

Què vol dir que la nostra no és una societat lectora? Mireu, ho sé, el nostre és un país on molts llibres no els llegeixen ni els seus editors. El nostre és un país on ni tan sols molts jurats no es llegeixen els llibres que premien. Això potser passa a molts llocs, però sé segur que passa a casa nostra, amb tantes excepcions com vulgueu. Tot plegat porta a constatar que el veritable problema, associat a aquesta manca de lectors, és que la crítica està devaluada. Un dels problemes que observem en bona part de la crítica militant és que molt sovint el crític, el ressenyista, no construeix el seu comentari des de l'experiència de la lectura, sinó des de la convicció que el que ha de fer és aconsellar aquell llibre, que són coses diferents. Em temo que la crítica al nostre país és poc autònoma. L'objectiu és vendre o construir un comentari amb criteri, com a instrument per ajudar a formar lectors amb criteri? Crec sincerament que el primer objectiu que hauria de perseguir la crítica, si és que en podem parlar en general, seria convèncer-se que és urgent, que és necessari, que és imprescindible, educar en la lectura els lectors del país. Ei, si creiem que la lectura literària té vigència i té sentit, encara, ara i aquí.